EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 9.7.2019
COM(2019) 311 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta direktiivi 2014/62/EL (milles käsitletakse euro ja muude vääringute kriminaalõiguslikku kaitset võltsimise vastu ning millega asendatakse nõukogu raamotsus 2000/383/JSK) kohaldamise kohta

1. SISSEJUHATUS

1.1. Taust

15. mail 2014 võeti vastu direktiiv 2014/62/EL,[1] milles käsitletakse euro ja muude vääringute kriminaalõiguslikku kaitset võltsimise vastu (edaspidi „direktiiv“). Liikmesriigid pidid jõustama direktiivi järgimiseks vajalikud siseriiklikud meetmed 23. maiks 2016.

Direktiiv võeti vastu kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 83 lõikega 1, milles on sätestatud õiguslik alus, et „*kehtestada miinimumeeskirjad kuritegude ja karistuste määratlemiseks eriti ohtlike piiriülese mõõtmega kuriteoliikide puhul tulenevalt nende kuritegude olemusest või mõjust või erivajadusest võidelda nende vastu ühistel alustel*“.

Direktiiviga asendatakse nõukogu raamotsus 2000/383/JSK [2] võltsimisvastase kaitse tugevdamiseks kriminaal- ja muude karistuste abil seoses euro kasutuselevõtmisega (edaspidi „raamotsus“).

Raamotsuse eesmärk oli täiendada 1929. aasta Genfi konventsiooni sätteid Euroopa Liidu territooriumil. Genfi konventsioon sisaldab õigusnorme, millega tagatakse, et võltsimisega seotud kuritegude korral saab määrata rangeid kriminaal- ja muid karistusi, ning samuti norme kohtualluvuse ja koostöö kohta. Pärast 20. aprillil 1929 sõlmitud Genfi konventsiooni ratifitseerimist on toimunud sularaha võltsimise vastaste siseriiklike õigusaktide teatav ühtlustamine.

1.2. Direktiivi eesmärk ja põhielemendid

Direktiiv täiendab ja hõlbustab Genfi konventsiooni kohaldamist liikmesriikides, tuginedes raamotsusele ja ajakohastades seda lisasätetega, mis käsitlevad karistuste taset, uurimisvahendeid ning võltsitud euro pangatähtede ja müntide analüüsimist, kindlakstegemist ja tuvastamist kohtumenetluse käigus.

Taani ja Ühendkuningriik ei osalenud direktiivi vastuvõtmises ega pea seda vastavalt protokolli nr 22 ja protokolli nr 21 alusel kohaldama. Iirimaa otsustas direktiivi kohaldamises osaleda.

Direktiivi kohaldatakse ka muude vääringute suhtes kui euro, kuid mõni selle element (artikli 8 lõige 2 ja artikkel 10) on kohaldatav üksnes euro suhtes.

Direktiivi põhielemendid on

[1] ELT L 151, 21.5.2014, lk 1.
[2] EÜT L 140, 14.6.2000, lk 1.

- kolme liiki tegevuse, nimelt võltsitud sularaha valmistamise, selle levitamise ja ettevalmistatava tegevuse, näiteks turvaelementide valmistamise kriminaliseerimine (artikkel 3);
- sätted, mis käsitlevad vähemalt viieaastase maksimumkaristuse kehtestamist võltsitud sularaha levitamise eest ja vähemalt kaheksa-aastase maksimumkaristuse kehtestamist võltsitud sularaha valmistamise eest (artikkel 5);
- territoriaalsuse põhimõte ja ekstraterritoriaalne kohtualluvus (artikkel 8);
- säte, millega kohustatakse liikmesriike tagama võimalus kasutada teatavaid uurimisvahendeid (artikkel 9);
- säte, mis kohustab liikmesriike tagama, et siseriiklikud analüüsikeskused ja siseriiklikud müntide analüüsi keskused saavad analüüsida võltsitud euro pangatähti ja münte ka poolelioleva kohtumenetluse käigus, et tuvastada täiendavad võltsingud (artikkel 10).

1.3. Aruandega hõlmatud valdkonnad

Aruandes hinnatakse direktiivi kohaldamist vastavalt direktiivi artiklile 12, kus on sätestatud, et komisjon peab esitama Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande, milles hinnatakse, millises ulatuses on liikmesriigid võtnud direktiivi järgimiseks vajalikke meetmeid.

Käesolevas aruandes esitatud kirjelduse ja analüüsi aluseks on eeskätt teave, mille liikmesriigid on komisjonile edastanud direktiivi ülevõtmise siseriiklikest meetmetest teavitamisel[3].

Aruandes keskendutakse meetmetele, mis liikmesriigid on seni võtnud, et rakendada direktiivi selle ülevõtmisega oma õigusesse. Aruandes hinnatakse, kas liikmesriigid on rakendanud direktiivi ettenähtud aja jooksul ning kas siseriiklike õigusaktidega saavutatakse direktiivi eesmärgid ja kas nad vastavad direktiivi nõuetele.

Käesoleva aruande koostamise ajaks olid teatanud direktiivi ülevõtmisest kõik liikmesriigid peale Iirimaa.

2. ÜLDINE HINNANG

Komisjoni põhieesmärk on tagada, et kõik liikmesriigid võtavad direktiivi nõuded üle oma õigusesse, kandmaks hoolt selle eest, et eurot ja muid kõikides liikmesriikides seaduslikus käibes olevaid vääringuid kaitsevad tõhusad ja tulemuslikud kriminaalõiguse meetmed.

[3] Pärast ülevõtmise tähtpäeva 23. mail 2016 ei olnud üheksa liikmesriiki teatanud ühestki ülevõtmismeetmest või olid teatanud vaid osalisest ülevõtmisest. Komisjon saatis nendele riikidele seoses meetmetest teatamata jätmisega või seoses osalise ülevõtmisega märgukirja.

Komisjon hakkas hindama siseriiklike meetmete kooskõla direktiiviga kohe, kui liikmesriigid neist teavitasid.

Enamik liikmesriike on võtnud nõuetekohaselt üle direktiivi artiklid 3 ja 4 teatavate kuritegude kriminaliseerimise kohta, artikli 5 sätted, mis käsitlevad vähemalt viieaastase maksimumkaristuste kehtestamist võltsitud sularaha levitamise eest ja vähemalt kaheksa-aastase maksimumkaristuse kehtestamist võltsitud sularaha valmistamise eest, ning artikli 9, millega kohustatakse liikmesriike tagama võimalus kasutada teatavaid uurimisvahendeid.

Sellegipoolest täheldati mitut korduvat ülevõtmisprobleemi.

- Mis puudutab direktiivi artikli 3 lõike 1 punkti d ettevalmistavate kuritegude kohta, siis ettevalmistavaid kuritegusid ei ole võetud liikmesriikide õigusesse üle eraldiseisvate (*sui generis*) kuritegudena. Selle asemel peetakse ettevalmistavaid kuritegusid mitmes liikmesriigis võltsitud sularaha valmistamises seisneva kuriteo toimepaneku katseks. See tähendab, et kavatsus valmistada võltsitud sularaha on täiendav ettevalmistava kuriteo komponent. Direktiivis seda elementi paraku ei nõuta.
- Üks teine – harvem, kuid oluline – korduv probleem on seotud sellega, kuidas on üle võetud direktiivi artikkel 5 artiklites 3 ja 4 määratletud kuritegude eest kehtestatavate minimaalsete maksimumkaristuste kohta. Mõni liikmesriik on määranud vastupidiselt direktiivis ettenähtule direktiivi artiklites 3 ja 4 määratletud kuritegudega seoses kindlaks eraldi pisirikkumiste või ilma raskendatavate asjaoludeta toime pandud kuritegude kategooriad, mille puhul karistused jäävad allapoole direktiivis nõutud taset.
- Peale selle ei ole enamik liikmesriikidest, kelle vääringuks on euro, üle võtnud direktiivi artikli 8 lõike 2 punkti b, mille kohaselt liikmesriigid, kelle vääringuks on euro, peavad ette nägema artiklites 3 ja 4 määratletud kuritegude allumise oma kohtutele, kui võltsitud euro pangatähed või mündid on avastatud tema territooriumil, kuid kuritegu on toime pandud väljaspool tema territooriumi.
- Lisaks ei ole valdav osa liikmesriikidest nõuetekohaselt üle võtnud direktiivi artiklit 10, mis käsitleb konfiskeeritud võltsitud sularaha edastamist siseriiklikule analüüsikeskusele või siseriiklikule müntide analüüsi keskusele. Sageli ei ole nõuetekohaselt üle võetud võltsingute näidiste edastamise tähtaegu, näidiseid edastama kohustatud ametiasutuse kindlaksmääramist ja näidiste edastamise eesmärki (analüüsimine ning täiendavate võltsingute kindlakstegemine ja tuvastamine).
- Direktiivi artikli 11 statistika kohta on jätnud üle võtmata peaaegu kõik liikmesriigid.

Võttes arvesse eespool nimetatud vastavusprobleeme ja probleeme, millele on osutatud punktis 3, võtab komisjon kõik asjakohased meetmed, sealhulgas vajaduse korral algatab Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 258 kohaselt rikkumismenetluse, et tagada direktiivi järgimine kõikjal Euroopa Liidus.

Punktis 3 hinnatakse ülevõtmisprobleeme, mis on seotud konkreetsete sätete elementidega. Kaudseid ülevõtmisprobleeme, mis esinevad seoses osundatud sätetega, näiteks artiklites 4 ja 5 esitatud viide artiklile 3, käsitletakse osundatud sätete all.

3. KONKREETSED HINNATAVAD KÜSIMUSED

3.1. Mõisted (artikkel 2)

Artiklis 2 on määratletud direktiivis kasutatavad mõisted „sularaha“ ja „juriidiline isik“. Kõik liikmesriigid järgivad nende mõistete määratlust. Kui liikmesriigi õiguses ei ole sõnaselget määratlust, kasutatakse siseriiklikes õigusaktides termineid „sularaha“ või „raha“. Mitu liikmesriiki kasutab termini „sularaha“ asemel terminit „raha“. Termin „juriidiline isik“ on kasutusel kõikides liikmesriikides ja enamiku liikmesriikide õiguses on see mõiste sõnaselgelt määratletud. Lõviosa liikmesriikidest on jätnud kooskõlas direktiiviga termini „juriidiline isik“ määratlusest sõnaselgelt välja riigid ja avalik-õiguslikud asutused, kes teostavad riigivõimu, ning avalik-õiguslikud rahvusvahelised organisatsioonid.

3.2. Kuriteod (artikkel 3)

Artikliga 3 kohustatakse liikmesriike tagama kolme liiki tegude kriminaliseerimine, kui tegu on toime pandud tahtlikult:

1) valmistamine: artikli 3 lõike 1 punktis a osutatud pettuslik sularaha valmistamine ja muutmine;
2) levitamine: artikli 3 lõike 1 punktis b osutatud võltsitud sularaha pettuslik käibelelaskmine ning artikli 3 lõike 1 punktis c osutatud võltsitud sularaha importimine, eksportimine, transport, saamine või hankimine eesmärgiga lasta see käibele, olles teadlik, et see on võltsitud, ning
3) kuriteo ettevalmistamine: artikli 3 lõike 1 punktis d osutatud i) sularaha võltsimiseks või moonutamiseks mõeldud vahendite või ii) turvaelementide pettuslik valmistamine, saamine, hankimine või omamine.

Kõikide liikmesriikide õiguses on ette nähtud, et direktiivi kohane kuritegu peab olema toime pandud tahtlikult. Direktiivis ei ole sätestatud, et liikmesriigid peavad käsitama karistatavana hooletusest tulenevaid kuritegusid. Ühegi liikmesriigi õigus ei hõlma direktiivis kirjeldatud kuritegusid, mis on toime pandud hooletuse tõttu.

3.2.1. Võltsitud sularaha valmistamine – artikli 3 lõike 1 punkt a

Artikli 3 lõike 1 punktis a on sätestatud, et pettuslik sularaha valmistamine või muutmine mis tahes vahenditega on karistatav kuriteona.

Enamik liikmesriike on selle sätte nõuetekohaselt üle võtnud. Valdav osa liikmesriike ei ole sõnaselgelt üle võtnud direktiivi sõnastust. Termini „valmistamine“ asemel on kasutatud järgmisi sünonüüme: võltsimine, valeraha tegemine, tootmine ja järele tegemine. Termin „muutmine“ on mõnel juhul üle võetud kui võltsimine. Mõnel juhul on kasutatud vaid üht üldist terminit – nagu „võltsimine“ või „valmistamine“ –, mis hõlmab mõlemat tegevust.

Mõni liikmesriik on näinud kuriteo lisaelemendina ette selge kavatsuse edasi tegutseda. Neis liikmesriikides peab sularaha võltsimisele lisanduma kavatsus lasta võltsitud sularaha ringlusse kui võltsimata ja muutmata raha, lasta see käibele kui tõeline ja kehtiv raha, võtta see kasutusele kui seaduslik maksevahend või kasutada seda näiliselt seadusliku ja autentsena.

Kindlaks on tehtud kaks ülevõtmisprobleemi. Üks liikmesriik on kriminaliseerinud vaid suurte rahasummadega seotud pettused (summa moodustab vähemalt kümme asjaomases liikmesriigis kehtestatud minimaalset kuupalka). Teine liikmesriik on kriminaliseerinud sularaha muutmise üksnes juhul, kui väärtus sellega suureneb.

3.2.2. Võltsitud sularaha levitamine – artikli 3 lõike 1 punkt b

Artikli 3 lõike 1 punkti b kohaselt on võltsitud sularaha pettuslik käibelelaskmine karistatav kuriteona, kui seda tehakse tahtlikult.

Enamik liikmesriike on selle direktiivi sätte üle võtnud. Paljudes liikmesriikides erineb ülevõtvas õigusaktis kasutatav terminoloogia veidi direktiivis kasutatud terminoloogiast. Termini „käibelelaskmine“ asemel kasutatakse sageli terminit „ringlusse laskmine“. Teised liikmesriigid on kasutanud sõnu „tegeleb“, „levitab“, „edastab“, „jaotab“ või „kasutab“.

Ülevõtmisprobleemid esinevad kahes liikmesriigis. Ühes liikmesriigis on kriminaliseeritud vaid selline võltsitud sularaha käibelelaskmine, mille puhul kuriteo toimepanija teadis enne raha käibelelaskmist, et saadud raha on võltsitud. See on sätte kohaldamisala piirav lisatingimus, mida ei saa põhjendada ka väitega, et see kuulub artikli 5 lõikes 5 sätestatud võimaluse alla. Teises liikmesriigis sõltub kriminaliseerimine levitatud võltsitud sularaha väärtusest, mis peab moodustama vähemalt kümme miinimumpalka.

3.2.3. Võltsitud sularaha levitamine – artikli 3 lõike 1 punkt c

Artikli 3 lõike 1 punkti c kohaselt on võltsitud sularaha importimine, eksportimine, transport, saamine või hankimine eesmärgiga lasta see käibele, olles teadlik, et see on võltsitud, karistatav kuriteona, kui seda on tehtud tahtlikult.

Enamik liikmesriike on selle sätte üle võtnud. Sätte arvukad elemendid ei ole alati üle võetud sõna-sõnalt või sõnaselgelt. Paljudel juhtudel on kasutatud teistsugust sõnastust või laiemaid mõisteid, mis hõlmavad mitut direktiivis kirjeldatud eraldi tegevust.

Vastavusprobleeme esineb kolmes liikmesriigis, kus importimise, eksportimise, saamise ja hankimise element on välja jäänud.

Nõue, et tegu peab olema toime pandud „olles teadlik, et see on võltsitud“, on sõnaselgelt üle võetud kahes liikmesriigis. Teistes liikmesriikides tuleneb see element laiemast kontekstist, sh liikmesriigi kriminaalõiguse üldsätetest.

3.2.4. Kuriteo ettevalmistamine – artikli 3 lõike 1 punkt d

Artikli 3 lõike 1 punkti d kohaselt on i) töövahendite, esemete, arvutiprogrammide ja andmete ning muude sularaha võltsimiseks või moonutamiseks mõeldud vahendite või ii) turvaelementide, näiteks hologrammide, vesimärkide või muude sularaha võltsimise eest kaitsvate elementide pettuslik valmistamine, saamine, hankimine või omamine karistatav kuriteona, kui seda on tehtud tahtlikult.

Direktiiviga on ette nähtud, et artikli 3 lõike 1 punktis d sätestatud ettevalmistavad kuriteod tuleb üle võtta eraldiseisvate kuritegudena, mis tähendab, et neid ei saa hõlmata kuriteole kihutamist, kuriteole kaasaaitamist ja kuriteokatseid käsitleva üldsättega ega viitega direktiivi artiklis 3 sätestatud põhikuritegudele. Kaksteist liikmesriiki ei ole võtnud ühtki direktiivi artikli 3 lõike 1 punktis d osutatud kuritegu üle eraldiseisva kuriteona, vaid nõuavad, et toime peab olema pandud ka artiklis 3 sätestatud valmistamises ja levitamises seisnev põhikuritegu. Üks liikmesriik ei ole artikli 3 lõike 1 punkti d üldse üle võtnud.

Mis puudutab sularaha pettuslikku valmistamist, saamist, hankimist või omamist, siis probleemid esinevad kahes liikmesriigis – ühel juhul ei hõlma termin „enese varustamine“ saamise ja hankimise mõistet ning teisel juhul ei ole neid elemente liikmesriigi õigusaktides üldse nimetatud ja neid ei ole võimalik ka tuletada.

Lisaks probleemile, et direktiivi artikli 3 lõike 1 punktis d osutatud kuriteod ei ole üle võetud eraldiseisvate kuritegudena, on mõnes liikmesriigis probleeme ka artikli 3 lõike 1 punkti d alapunktiga i.

3.2.5. Seaduslike vahendite kasutamine – artikli 3 lõige 2

Artikli 3 lõike 2 kohaselt laieneb artikli 3 lõike 1 punktides a, b, c ja d osutatud tegevuse puhul ette nähtud kriminaalvastutus ka juhtumitele, kus sularaha valmistamisel on kasutatud seaduslikke vahendeid või materjale, kuid rikutud on õigusi või tingimusi, mille alusel pädevad asutused võivad pangatähti või münte emiteerida.

Kui enamik liikmesriike on selle sätte üle võtnud, enamasti sõnaselgelt, siis neli liikmesriiki ei ole seda teinud. Mitme teise liikmesriigi riiklikes ülevõtmismeetmetes puudub selgus, kuna ei ole viidatud nende õiguste või tingimuste rikkumisele, mille alusel pädevad asutused võivad emiteerida pangatähti või münte, või ei ole viidatud direktiivi artikli 3 lõike 1 punktides a, b ja c osutatud tegevusele. Mõnes liikmesriigis on kriminaalvastutus vastupidiselt direktiivis ettenähtule vaid isikutel, kellel on õigus valmistada seaduslikku raha.

3.2.6. Veel emiteerimata pangatähed ja mündid – artikli 3 lõige 3

Artikli 3 lõike 3 alusel on direktiivi artikli 3 lõigetes 1 ja 2 kindlaks määratud tegevus karistatav ka juhul, kui tegemist on pangatähtede või müntidega, mis ei ole veel emiteeritud, kuid on mõeldud käibelelaskmiseks seaduslike maksevahenditena.

Enamik liikmesriike on selle sätte üle võtnud, enamasti sõnaselgelt. Viis liikmesriiki ei ole seda sätet üldse üle võtnud.

3.3. Kuriteole kihutamine ja kaasaaitamine ning kuriteokatse (artikkel 4)

Artikli 4 lõikega 1 on ette nähtud kõikidele direktiivi artiklis 3 osutatud kuritegudele kihutamise ja kaasaaitamise kriminaliseerimine.

Artikli 4 lõike 2 kohaselt on kuriteona karistatav ka kuriteo toimepaneku katse, kuid üksnes juhul, kui tegemist on katsega valmistada või levitada võltsitud sularaha, mitte katsega seda tegevust ette valmistada.

Enamiku liikmesriikide kriminaalseadustiku üldosa sätted on nende nõuetega vastavuses. Mõni üksik liikmesriik on lisanud eraldi viite, et kriminaliseerida iga üksiku direktiivis kirjeldatud kuriteo toimepaneku katse.

3.4. Füüsiliste isikute suhtes kohaldatavad karistused (artikkel 5)

Artikli 5 lõikega 1 kohustatakse liikmesriike tagama kõikide direktiivi artiklites 3 ja 4 osutatud kuriteoliikide puhul tõhusad, asjakohased ja hoiatavad kriminaalkaristused.

Artikli 5 lõike 2 alusel mõistetakse artikli 3 lõike 1 punktis d osutatud kuritegude eest (**ettevalmistavad kuriteod**), artikli 3 lõikes 2 osutatud kuritegude eest ja artikli 3 lõikes 3 osutatud kuritegude eest, mis on seotud artikli 3 lõike 1 punktis d osutatud tegevusega, maksimumkaristus, milleks on vangistus.

Artikli 5 lõike 3 alusel mõistetakse artikli 3 lõike 1 punktis a osutatud kuritegude eest (**võltsitud sularaha valmistamine**) ja artikli 3 lõikes 3 osutatud kuritegude eest, mis on seotud artikli 3 lõike 1 punktis a osutatud tegevusega, karistus, mille maksimummäär on vähemalt kaheksa-aastane vangistus.

Artikli 5 lõike 4 alusel mõistetakse artikli 3 lõike 1 punktides b ja c osutatud kuritegude eest (**võltsitud sularaha levitamine**) ning artikli 3 lõikes 3 osutatud kuritegude eest, mis on seotud artikli 3 lõike 1 punktides b ja c osutatud tegevusega, karistus, mille maksimummäär on vähemalt viieaastane vangistus.

3.4.1. Tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused – artikli 5 lõige 1

Hinnates vastavust artikli 5 lõikele 1 vaadeldi

a) samaväärsete kuritegude, näiteks mitterahaliste maksevahendite võltsimise või rahapesu eest määratavate karistuste taset ning
b) asjaomase riigi õiguses sätestatud muud liiki kuritegusid, mille puhul on ette nähtud samal tasemel karistused.

Need üldised hindamiskriteeriumid olid täidetud kõikides liikmesriikides. Direktiivi kohased tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused peavad samas olema kooskõlas ka artikli 5 lõigetes 2–4 kindlaks määratud karistuste tasemega.

3.4.2. Vangistus maksimumkaristusena ettevalmistavate kuritegude puhul – artikli 5 lõige 2

Peaaegu kõik liikmesriigid on kehtestanud ettevalmistavate kuritegude eest karistuseks vangistuse.

3.4.3. Vähemalt kaheksa-aastane maksimumkaristus – artikli 5 lõige 3

Direktiivi artikli 5 lõike 3 (võltsitud sularaha valmistamine) on nõuetekohaselt üle võtnud kolmteist liikmesriiki, st nad on kehtestanud oma õiguses mõne direktiivis kindlaks määratud juhtumi puhul maksimaalseks karistusmääraks vähemalt kaheksa-aastase vangistuse.

Mitmes liikmesriigis esineb ülevõtmisprobleeme, kuna vähemalt kaheksa-aastane maksimumkaristus on seal ette nähtud vaid võltsitud sularaha valmistamises seisnevate kuritegude raskete vormide puhul ja/või vähetähtsate juhtumite ja/või juhtumite jaoks, mille puhul kohaldatakse kergendavaid asjaolusid, on ette nähtud lühem kui kaheksa-aastane maksimumkaristus. Mõnes neist liikmesriikidest on määratletud, milline juhtum on „raske“ või milline on „vähetähtis“, mille puhul võidakse kohaldada kergendavaid asjaolusid, mõnes mitte. Igal juhul ei ole direktiiviga ette nähtud, et kaheksa-aastast maksimumkaristust tuleb kohaldada vaid artikli 5 lõikes 3 osutatud kuritegude teatud kategooriatele (rasketele, mitte vähetähtsatele kuritegudele).

3.4.4. Vähemalt viieaastane maksimumkaristus – artikli 5 lõige 4

Artikli 5 lõiget 4 (võltsitud sularaha levitamine) on järginud üksteist liikmesriiki, st nad on kehtestanud osutatud kuritegude eest maksimaalseks karistusmääraks viieaastase vangistuse.

Mitmes liikmesriigis esineb ülevõtmisprobleeme, mis sarnanevad eespool artikli 5 lõike 3 puhul kirjeldatud probleemidega. Mõni liikmesriik on ette näinud maksimaalse karistusmäära, mis on lühem kui viieaastane vangistus, või on näinud alla viieaastase vangistuse ette vähetähtsate või väga vähetähtsate juhtumite puhul või kergendavate asjaolude olemasolu korral. Üks liikmesriik kohaldab maksimumkaristusena alla viieaastast vangistust – kuni kuuekuulist vangistust või trahvi ja kuni aastast vangistust – kuritegude puhul, mis on seotud võltsitud metallmüntide levitamisega. Üks liikmesriik ei ole ette näinud vangistust võltsitud sularaha vastuvõtmise eest.

3.4.5. Vabatahtlik säte (saamisel ei oldud teadlik / edasiandmisel oldi teadlik) – artikli 5 lõige 5

Artikli 5 lõike 5 kohaselt võivad liikmesriigid artikli 3 lõike 1 punktis b osutatud kuritegude puhul (võltsitud sularaha levitamine) ette näha tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad kriminaalkaristused, mis ei ole artikli 5 lõikes 4 osutatud karistused, sealhulgas trahvid ja vangistuse, kui võltsitud sularaha saamisel ei oldud teadlik, kuid selle edasiandmisel oldi teadlik, et raha on võltsitud. Seda võimalust on kasutanud kaheksateist liikmesriiki.

Neis riikides saab kohaldada lõikes 4 kindlaksmääratud karistuste asemel mitmesuguseid karistusi, nagu teistsugused (lühemad) vanglakaristused, trahvid või muud liiki piirangud.

3.5. Juriidiliste isikute vastutus (artikkel 6)

Artikli 6 lõikes 1 on sätestatud liikmesriikide kohustus tagada, et juriidilist isikut saab vastutusele võtta artiklites 3 ja 4 osutatud kuritegude eest, mille on tema kasuks toime pannud isik, kellel on juriidilise isiku juures konkreetsed õigused, nimelt

a) õigus juriidilist isikut esindada;
b) õigus teha juriidilise isiku nimel otsuseid ning
c) õigus juriidilist isikut kontrollida.

Artikli 6 lõikega 2 on ette nähtud juriidilise isiku vastutus ka juhul, kui artiklites 3 ja 4 osutatud kuritegu oli võimalik toime panna artikli 6 lõikes 1 osutatud isiku järelevalve või kontrolli puudumise tõttu.

Artikli 6 lõikes 3 on sätestatud, et juriidilise isiku kriminaalvastutus ei välista artiklites 3 ja 4 osutatud kuriteo toime pannud füüsilise isiku kriminaalvastutust.

3.5.1. Juriidilise isiku vastutus – artikli 6 lõige 1

Kõik liikmesriigid on kehtestanud korra kandmaks hoolt selle eest, et juriidilist isikut saab kõnealuste kuritegude eest vastutusele võtta.

Enamik liikmesriike on kooskõlas direktiiviga ette näinud, et juriidilisel isikul on kriminaalvastutus vaid kuritegude puhul, mille on toime pannud isik, kellel on asjaomase juriidilise isiku juures teatud õigused. Kui mitu liikmesriiki on võtnud direktiivi üle sõna-sõnalt või peaaegu sõna-sõnalt, siis teised on otsustanud kirjeldada õiguste asemel ametikohti ja ülesandeid juriidilise isiku juures (nt juhataja, juhatuse või põhikirjajärgse organi liige, kõrgem ametnik vms). Neil juhtudel kaasneb asjaomase ametikohaga liikmesriigi õigusaktide kohaselt õigus või volitus esindada juriidilist isikut, et teha otsuseid ja juriidilist isikut kontrollida.

Üksikud liikmesriigid valisid väga üldised terminid, nagu „juhid“, „vastutavad isikud“ või „juriidilise isiku nimel tegutsevad isikud“, või rakendasid juriidilise isiku vastutuse kindlaksmääramisel mõistliku jaotuse põhimõtet.

3.5.2. Juriidilise isiku kriminaalvastutus järelevalve või kontrolli puudumise korral – artikli 6 lõige 2

Enamik liikmesriike on artikli 6 lõike 2 üle võtnud.

3.5.3. Juriidilise isiku kriminaalvastutus ei välista füüsiliste isikute vastutust – artikli 6 lõige 3

Enamik liikmesriike on artikli 6 lõike 3 üle võtnud.

3.6. Juriidiliste isikute suhtes kohaldatavad karistused (artikkel 7)

Artiklis 7 on sätestatud, et liikmesriigid kehtestavad juriidilistele isikutele tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad karistused, mis hõlmavad kriminaalõiguslikke ja muid trahve. Liikmesriigid võivad ette näha ka muud mitterahalised karistused. Artikli punktid a–e sisaldavad selliste võimalike lisakaristuste mittetäielikku loetelu.

Hinnates vastavust artiklile 7 vaadeldi

a) samaväärsete kuritegude, näiteks mitterahaliste maksevahendite võltsimise või rahapesu eest määratavate karistuste taset ning
b) asjaomase riigi õiguses sätestatud muud liiki kuritegusid, mille puhul on ette nähtud samal tasemel karistused.

Mis puudutab punkti a, siis samaväärsete kuritegude eest määratavate karistuste tase peaks olema vastavuses direktiivis võltsimise korral ette nähtud karistuste tasemega. Mis puudutab punkti b, siis kuriteod, mille puhul on ette nähtud samal tasemel karistused kui on direktiivis ette nähtud võltsimise korral, peaksid olemas samaväärsed või sarnased võltsimises seisnevate kuritegudega, pidades silmas kuriteo raskusastet või ohtu avalikele hüvedele või huvidele.

Seal, kus trahvide suurus ei olnud seotud kuriteo toimepanekuga saadud kasuga või juriidilise isiku käibega (ehk enamikus liikmesriikides), ja kus trahve peeti väikseks, võeti arvesse vabatahtlikke lisakaristusi. Kui liikmesriigi õiguses olid lisaks ette nähtud muud kumuleeruvad karistused kui trahvid (nt ilmajäämine õigusest saada riiklikke toetusi, sundlõpetamine jne), peeti asjaomase liikmesriigi karistuste süsteemi põhimõtteliselt direktiivi nõuetega vastavuses olevaks.

Nende kriteeriumide põhjal on enamik liikmesriike direktiivi artikli 7 üle võtnud. Vaid üks liikmesriik ei olnud sidunud trahvide suurust kuriteo toimepanekuga saadud kasuga ega ette näinud muid kumuleeruvaid karistusi peale trahvide.

3.7. Kohtualluvus (artikkel 8)

Artikli 8 lõikega 1 kohustatakse liikmesriike nägema ette artiklites 3 ja 4 osutatud kuritegude allumine oma kohtutele kooskõlas

a) territoriaalsuse põhimõttega (kuriteod, mis on tervikuna või osaliselt toime pandud liikmesriigi territooriumil) ja
b) isiku aktiivsuse põhimõttega (kuriteod, mille on toime pannud liikmesriigi kodanik).

Artikli 8 lõikega 2 on ette nähtud ekstraterritoriaalne kohtualluvus ning kohustatakse liikmesriike, kelle vääringuks on euro, nägema ette ka välismaal toime pandud kuriteo allumise oma kohtutele vähemalt juhul, kui see on seotud euroga ja kui

a) teo toimepanija avastatakse asjaomase liikmesriigi territooriumil ja teda ei ole välja antud või
b) võltsitud sularaha avastatakse asjaomase liikmesriigi territooriumil.

Artikli 8 lõike 2 teise lõiguga on ette nähtud, et võltsitud sularaha valmistamise puhul (artikli 3 lõike 1 punkt a) ja võltsitud sularaha valmistamisega seotud kuritegude puhul (artikli 3 lõiked 2 ja 3 ning artikkel 4) peavad liikmesriigid tagama, et ekstraterritoriaalne kohtualluvus ei sõltu kõnealuste tegude käsitamisest kuriteona nende toimepaneku kohas.

3.7.1. Territoriaalsuse põhimõte – artikli 8 lõike 1 punkt a

Kõik liikmesriigid on kehtestanud artikli 8 lõike 1 punktis a sätestanud territoriaalsuse põhimõtte, nähes ette sõnaselged üldsätted selle kohta, et kuriteod, mis pannakse tervikuna toime liikmesriigi territooriumil, alluvad asjaomase liikmesriigi kohtutele. Enamiku liikmesriikide õigus sisaldab sõnaselgeid sätteid, millega laiendatakse kohtute pädevust ka kuritegudele, mis on osaliselt toime pandud liikmesriigi territooriumil. Teistes liikmesriikides, kus ei tehta vahet tervikuna toime panemisel ja osaliselt toime panemisel, võib tuletada, et hõlmatud on mõlemad variandid.

Peaaegu kõik liikmesriigid on nõuetekohaselt üle võtnud artikli 8 lõike 1 punktis b sätestatud isiku aktiivsuse põhimõtte. Üldjuhul on liikmesriigid ette näinud, et kuriteo toimepanija peab olema kuriteo toimepaneku ajal liikmesriigi kodanik. Mõni liikmesriik on laiendanud oma kohtute pädevust ka isikutele, kes on saanud asjaomase liikmesriigi kodakondsuse pärast kuriteo toimepanekut.

Artikli 8 lõike 1 punkti a puhul esineb probleeme näiteks siis, kui osaliselt liikmesriigi territooriumil toime pandud tegu ei allu ülevõtva õigusakti alusel asjaomase liikmesriigi kohtutele, juhul kui kuriteo toimepanija viibib välismaal.

3.7.2. Ekstraterritoriaalne kohtualluvus – artikli 8 lõige 2

Enamik liikmesriike, kelle vääringuks on euro, on artikli 8 lõike 2 punkti a üle võtnud. Valdav osa liikmesriike on sõnaselgelt viidanud kõikidele direktiivi sätte elementidele,

sealhulgas asjaolule, et kuriteo toimepanijat ei ole välja antud. Teistes liikmesriikide peetakse olemasolevaid kohtualluvust käsitlevaid sätteid piisavalt laiaulatuslikeks, et hõlmata kõik artikli 8 lõike 2 punkti a elemendid.

Enamik liikmesriike ei ole artikli 8 lõike 2 punkti b üle võtnud.

Enamik liikmesriike on artikli 8 lõike 2 teise lõigu üle võtnud. Liikmesriigid on näinud (sõnaselgelt või mitte) ette nimetatud kuritegude allumise oma kohtutele, olenemata sellest, kas tegu käsitatakse riigis, kus see toime pandi, kuriteona, või on sätestanud direktiivis nimetatud ja liikmesriigi õigusesse üle võetud kuritegude puhul sõnaselge erandi üldisest topeltkaristatavuse põhimõttest.

Ülevõtmisprobleemid esinevad mõnes liikmesriigis, kus direktiivi kohaste kuritegude puhul kohaldatakse topeltkaristatavuse põhimõtet, st nõutakse alati, et tegu peab kujutama endast kuritegu ka kohas, kus see toime pandi. Ühes teises liikmesriigis tehakse topeltkaristatavuse nõudest erand vaid siis, kui kuritegu kahjustab liikmesriigi huve või kui kuriteo toimepanijat ei ole võimalik välja anda.

3.8. Uurimisvahendid (artikkel 9)

Artikliga 9 kohustatakse liikmesriike võtma vajalikud meetmed selle tagamiseks, et isikutele, üksustele või talitustele, kelle ülesanne on uurida artiklites 3 ja 4 osutatud kuritegusid või esitada nende eest süüdistus, on kättesaadavad tulemuslikud uurimisvahendid, näiteks organiseeritud kuritegevuse või muude raskete kuritegude puhul kasutatavad uurimisvahendid.

Enamikus liikmesriikides sõltub võimalus kasutada kõige sekkuvamaid uurimismeetmeid konkreetset liiki kuriteo puhul määratavate karistuste tasemest. Teiste liikmesriikide õigusaktides on sõnaselgelt osutatud kuritegudele, mille puhul kohaldatakse teatavaid uurimismeetmeid.

Meetmed, mida saab rakendada raskete kuritegude uurimisel kõikides liikmesriikides, on teabevahetuse pealtkuulamine, salajane jälgimine, sealhulgas elektrooniline jälitustegevus, pangakontode jälgimine ja muud finantsuurimised. On ka teisi uurimisvahendeid, mida saab ühe või mitme liikmesriigi õiguse alusel kasutada.

Enamik liikmesriike on selle sätte üle võtnud. Probleemid esinevad juhul, kui teatud uurimisvahendid on kohaldatavad krediidiasutuste, makseteenuse pakkujate ja muude määruse (EÜ) nr 1338/2001 artikli 6 lõikes 1 osutatud ettevõtjate puhul, kuid mitte teiste (füüsiliste ja juriidiliste) isikute puhul.

Mõnes liikmesriigis ei saa direktiivi artikli 3 lõike 1 punktis d osutatud ettevalmistavate kuritegude puhul rakendada raskete kuritegude uurimisel kasutatavaid meetmeid või saab rakendada vaid mõnda neist. Üksikud liikmesriigid on määranud vastupidiselt direktiivis ettenähtule kindlaks direktiivi kohaste kuritegudega seotud pisirikkumised, mille puhul ei saa liikmesriigi õiguse alusel rakendada raskete kuritegude uurimisel kasutatavaid vahendeid.

3.9. Kohustus edastada võltsitud euro pangatähed ja mündid analüüsiks ja võltsingute tuvastamiseks (artikkel 10)

Artikli 10 kohaselt peavad liikmesriikide pädevad asutused lubama siseriiklikel analüüsikeskustel ja siseriiklikel müntide analüüsi keskustel kriminaalmenetluse käigus analüüsi ning täiendavate võltsingute kindlakstegemise ja tuvastamise eesmärgil viivitamatult kontrollida võltsitud euro pangatähti ja münte. Pädevad asutused peaksid edastama vajalikud näidised viivitamata ja hiljemalt siis, kui kriminaalmenetluses on jõutud lõpliku otsuse tegemiseni.

Selle sätte on võtnud oma õigusesse üle vaid seitse liikmesriiki. Enamik liikmesriike ei ole võtnud seda sätet üle nõuetekohaselt. Kui mõni liikmesriik ei ole seda sätet üldse üle võtnud, siis valdaval osal liikmesriikidel oli probleeme sätte üksikute elementide täieliku ülevõtmisega. Enamik ülevõtmisprobleeme on seotud i) võltsitud sularaha edastamise tähtajaga ja ii) võltsitud sularaha kontrollimise eesmärgiga (analüüsimine ning täiendavate võltsingute kindlakstegemine ja tuvastamine).

3.10. Statistika (artikkel 11)

Artiklis 11 on sätestatud liikmesriikide kohustus edastada vähemalt iga kahe aasta tagant Euroopa Komisjonile statistilised andmed.

Enamik liikmesriike ei ole seda sätet üle võtnud või ei ole teinud seda nõuetekohaselt. 2018. aastal edastas lõviosa liikmesriike komisjoni taotlusel oma riiklikes andmebaasides sisalduva statistika. Mõnes liikmesriigis saaks veelgi suurendada statistiliste andmete täpsust ja parandada eri ametiasutuste vahelist koordineerimist nende andmete kogumisel.

4. KOKKUVÕTE

Direktiiv on kehtestatud eesmärgiga tugevdada õigusraamistikku sätetega, mis käsitlevad karistuste taset, uurimisvahendeid ning võltsitud euro pangatähtede ja müntide analüüsimist, kindlakstegemist ja tuvastamist kohtumenetluse käigus.

Direktiiv loob Euroopa lisaväärtust, parandades nii euro kui ka muude vääringute kaitset võltsimise eest kriminaalõiguse meetmete abil, mis hõlmavad tõhustatud sätteid karistuste taseme, uurimisvahendite ning võltsitud euro pangatähtede ja müntide kohtumenetluse käigus analüüsimise, kindlakstegemise ja tuvastamise kohta.

Enamik liikmesriike on võtnud nõuetekohaselt üle direktiivi artiklid 3 ja 4 teatavate kuritegude kriminaliseerimise kohta, artikli 5 sätted, mis käsitlevad vähemalt viieaastase maksimumkaristuste kehtestamist võltsitud sularaha levitamise eest ja vähemalt kaheksa-

aastase maksimumkaristuse kehtestamist võltsitud sularaha valmistamise eest, ning artikli 9, millega kohustatakse liikmesriike tagama võimalus kasutada teatavaid uurimisvahendeid.

Hindamisest on näha, et praegu puudub vajadus direktiivi muuta, kuid selle kohaldamist tuleks parandada. Enamik liikmesriike on enamiku direktiivi sätteid üle võtnud. Siiski esineb peaaegu kõikides liikmesriikides ühe või mitme sätte puhul ülevõtmisprobleeme, nagu on kirjeldatud eespool.

Komisjon hindab jätkuvalt, kas liikmesriigid järgivad direktiivi, ja võtab kõik asjakohased meetmed, et tagada direktiivi sätete järgimine kogu Euroopa Liidus.